

Archiefvormers en erflaters (11):

De onvermoeibare Oudschans Dentz

In de jaren 1930 was het bakfietsje van het Algemeen Nederlands Verbond een bekende verschijning in Den Haag. Daarmee werden boeken uit de Boekerij van het ANV bij de lezers thuisbezorgd. Die bakfiets was een idee van het hoofd van de Boekerij, Fred. (Frits) Oudschans Dentz, die er soms zelf mee rondreed.

Oudschans Dentz was een bekende figuur, in én buiten het ANV. Een gepensioneerd oud-West-Indisch ambtenaar die enkele boeken en honderden artikelen over de West had gepubliceerd en die nu vooral over Zuid-Afrika schreef. Ook organiseerde hij groten-deels uit eigen bezit samengestelde tentoonstellingen. Minder bekend was dat hij elke dag zijn verzameling krantenknipsels en ander materiaal over Zuid-Afrika uitbreidde. Het Zuid-Afrika-huis in Amsterdam bewaart ze, vele tientallen dozen vol.

Eerste verblijf in Zuid-Afrika

Zijn belangstelling voor Zuid-Afrika is te begrijpen. Koenraad Hendrik Frederik Christiaan Oudschans (dat Dentz werd pas in 1910 toegevoegd) was geboren op 5 september 1876 te Leeuwarden als zoon van de arts Simon Eliazer Oudschans en Johanna Francisca Dina Brokmeier. Hij groeide dus op in de jaren dat Nederland de stamverwanten in Zuid-Afrika ontdekte en met stij-

gende overtuiging geloofde in Groot-Nederlandse idealen en Boerenliefde. Dat werd ook gestimuleerd door de wereldmacht die hier te lande sinds eeuwen bekend stond als het 'perfidie Albion'. In de laatste dagen van 1895 viel de Engelse Imperialist dr. L.S. Jameson met een klein legertje Transvaal binnen, om samen met wat mijnmagnaten in Johannesburg de regering van president Kruger omver te gaan werpen. Natuurlijk, de Boeren, die Geuzen van de negentiende eeuw, verhinderden dat, en binnen een week zaten Jameson en zijn bentgenoten in het gevang. Nederland juichte, en de net twintigjarige Oudschans pakte direct de stoomboot naar Zuid-Afrika, vol idealen en niet meer dan een hbs-diploma op zak. Gelukkig vond hij in Johannesburg een baantje bij de Hollandse spoorwegmaatschappij NZASM en werd een echte Krugers Hollander. De droom van wonen in het zelfstandige, Hollandse Transvaal duurde echter kort. Het begon zo mooi. Oudschans werd actief in de vereniging van het spoorwegpersoneel en secretaris van het comité dat feesten rond de inhuldiging van koningin Wilhelmina in Johannesburg organiseerde. Maar toen kwam, in oktober 1899, de oorlog. Oudschans werd naar Natal en Oost-Transvaal gezonden voor spoorwegdienst, maar de Britten wonnen en naasten in november 1900 de spoorwegmaatschappij. Als genaturaliseerd

Frederik Oudschans Dentz / Foto: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden (1962)*

burger van de Zuid-Afrikaansche Republiek kon Oudschans niet het land uitgezet worden, maar met de droom waren ook de kansen op een redelijk bestaan verdwenen. In januari 1902 ging hij terug naar Nederland.

Suriname

Later dat jaar reisde Oudschans naar Suriname. Bij gebrek aan beter of toch iets van een tweede poging om te willen leven in een stukje groter cultureel Nederland overzee? Een kwart eeuw, van 1902 tot 1926, werkte Oudschans Dentz in Suriname. Na wat baantjes als opzichter van een plantage werd hij ambtenaar, en kreeg hij allerlei functies en opdrachten, totdat hij Administrateur van het Militair Hospitaal werd.

Niet zijn ambtelijke functies, maar zijn culturele activiteiten en zijn studie van de Surinaamse geschiedenis, lijkt het wel, waren zijn echte werk. Geen grafsteen, opschrift of archiefstuk in Suriname en naburige gebieden, of Oudschans Dentz schreef erover. Alleen al in de *West-Indische Gids* schreef hij negentig artikelen. Daarnaast schreef hij een handvol boeken, over de Joden in Suriname (1927) bijvoorbeeld, een biografie van gouverneur Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck (1933) en een *Geschiedkundige tijdstafel van Suriname* (1949).

Activiteiten in Nederland

Het ANV was voor Oudschans Dentz de belichaming van zijn idealen. Hij richtte afdelingen op in Johannesburg (1897) en Paramaribo (1905). Terug in Nederland stelde hij zich vanaf 1926 geheel in dienst van zijn ideaal: de Groot-Nederlandse historie en cultuur te laten bewonderen en liefhebben. Vandaar ook die boekverspreiding. Hij toonde zich ook een journalist met roeping. Al in 1899-1900 had hij uit Zuid-Afrika oorlogsnieuws voor de *Oprechte Haarlemsche Courant* geschreven, en steeds vond hij kranten die zijn opstellen opnamen. Onder zijn paperassen vond ik bijvoorbeeld een aantekening dat hij in de jaren 1930-'40 voor de *NRC* en *Het Vaderland* maar liefst 145 (anonieme) berichten had geschreven, grotendeels over Zuid-Afrika. Naast zijn werk voor de Boekerij en de journalistiek ondernam hij een actie om historisch materiaal en literatuur te verzamelen voor het Vrouwenmonument in Bloemfontein (gezonden in 1931 met aanvullingen in 1933, 1935 en 1938). Ook zette hij tentoonstellingen op over de presidenten Kruger (1933, 1935, 1938), Steyn (1935), generaal C.R. de Wet (1935) en Jan van Riebeeck (1937) en niet te vergeten de Grote Trek (1938-'39). Hij was de drijvende kracht achter de Commissie ter behartiging der belangen van oud-strijders 1899-1902, wat leidde tot hun officiële erkenning en een

medaille, uitgereikt in 1937 door de Zuid-Afrikaanse gezant (en mede-oudstrijder) H.D. van Broekhuizen.

Bij het opzetten van die tentoonstellingen en het vergaren van informatie voor zijn artikelen was Oudschans Dentz inventief. Toen in de pers discussie was over de geboortedatum van Paul Kruger, schreef hij de dominee van Colesberg om een afschrift van het doopboek. In de *NRC* las hij een recensie van historicus Pieter Geyl over *The Life of Chamberlain*. Veel te vriendelijk over Chamberlain, vond Oudschans Dentz, en stuurde als ingezonden brief een negatief opstel over Chamberlain van de Britse Liberale leider Labourchere uit 1909, en dwong Geyl daarmee ijlings tot een lange reactie (1934).

Natuurlijk had hij ook stokpaardjes en hij bereed die met hartstocht, zoals bijvoorbeeld dat Louis Trichardt de ontdekker van de Zambezi-waterval was. Oudschans Dentz was een enthousiaste snuffelaar, een verzamelaar van weetjes en feitjes, met een vlotte journalistieke pen. En een enorm knipselarchief.

Terug naar Zuid-Afrika

In 1947 emigreerde Oudschans Dentz met zijn Engelse vrouw en dochter naar Zuid-Afrika. Hij bezocht zijn plaatsen van herinnering in Transvaal, liet zich fotograferen voor de ingang van de ZASM-spoortunnel in Waterval-Onder, bekeek het Vrouwenmonument in Bloemfontein en vestigde zich in Claremont, een voorstad van Kaapstad. Opnieuw schonk hij diverse musea realia en publicaties en stortte hij zich op de Hollandse kolonie aan de Kaap, in het bijzonder de herleving van de ANV-afdeling en het Hollandse Zee-manshuis in Kaapstad. Hij beleefde een groot moment toen de Zuid-Afrikaanse regering hem benoemde tot lid van het Sentrale Komitee vir die Viering van die derde Eeufees 1952. Hij nam direct een abonnement op de *Vaz Diaz*-persdienst en verzekerde zich van elke snipper nieuws over de Van Riebeeckherden-

king in meer dan honderd kranten wereldwijd. Hij ordende ze in vijftientig categorieën, en toen hij deze arbeid in 1957 aan het Kaapse Argief schonk, was er een vrachtwagentje nodig om alles over te brengen.

In 1957 vroeg Oudschans Dentz de NZAV om hulp bij de uitgave van een boekje. Hij had een overzicht gemaakt van alle plaatsen en zaken die tijdens of door de herdenking van 1952 de naam Van Riebeeck hadden gekregen: *Riebeeckiana. Van Riebeeck gespiegeld*. NZAV-administrateur Von Bose beloofde zich ervoor in te zetten, maar liet weten dat het manuscript (een stapeltje moeilijk leesbaar papier) moest worden overgetikt. Dat gebeurde en Oudschans Dentz kreeg een kopie om te corrigeren. De correctie, die veelszins een aanvulling was, liet op zich wachten, want Oudschans Dentz had hartproblemen. Er is overigens geen geld en uitgever voor te vinden, wist Von Bose intussen, misschien kon hij een soort stencil-uitgave voorstellen aan zijn besturen.

Het dossier eindigt met een knipsel over het overlijden van Oudschans Dentz op 19 juli 1961. Na een leven 'vol afwisseling', concludeerde dr. Jan Ploeger in de levensschets van Oudschans Dentz in het *Jaarboek van de Maatschappij Letterkunde*.

Knipsels, heel veel knipsels

Al voor 1940 schonk Oudschans Dentz exemplaren van zijn publicaties aan de bibliotheek van de NZAV en aan het Suid-Afrikaanse Instituut (toen nog ondergebracht in de universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam). In 1942 ontving bibliothecarisse juffrouw A. Kluit twee keer 'uitknipsels' van hem. Ook bij zijn vertrek naar Zuid-Afrika in 1947 werd het SAI (dat weldra overging naar de NZAV) royaal bedacht met boeken, kranten, artikelen en nog meer knipsels. Nog later werden de papieren-Oudschans Dentz van het ANV overgebracht naar de NZAV: archivalia, foto's, krantenartikelen, documentatie over de tentoon-

stellingen, en knipsels, veel knipsels. Een hutkoffer vol. En uit Zuid-Afrika zond Oudschans Dentz herhaaldelijk dozen vol knipsels. 'Inderdaad, Uw knipsel-verzameling blijft maar groeien, een omvangrijke collectie', schreef Von Bose hem in 1960. 'Het Van Riebeeck-huis is echter vermoedelijk de enige plek in Nederland waar dit alles in goede handen blijft.'

Von Bose had gelijk. Maar het heeft wel tot onlangs moeten duren om al die massa's te ordenen, te beschrijven en toegankelijk te maken. Meer dan 100 foto's, bijna 200 publicaties, 10 dozen brieven en documenten, meer dan 60 archiefdozen met kranten, kranten- en tijdschriftartikelen, knipsels (voornamelijk uit Zuid-Afrikaanse kranten) over diverse personen en onderwerpen uit de periode 1920-1965. Uniek. Twee jaar lang ben ik regelmatig bezig

geweest met die verzameling, door enkele verhuizingen geheel in wanorde geraakt. Stapels foto's en kranten en archivalia. Dozen vol gebruikte enveloppen, overgebleven stencils en bladzijden van de ANV-ledenadministratie als omslag voor stapeltjes krantenknipsels. Verdeeld over een 90-tal onderwerpen. Een fascinerende verzameling. En dan te bedenken dat dit slechts een gedeelte van zijn werk is, want ook over West-Indische geschiedenis, in het bijzonder van Suriname, verzamelde en schreef hij van alles. Het meest fascinerend is natuurlijk de vraag: wat voor soort man bouwt zo'n verzameling op? Van waar die obsessieve verzamelwoede, dat waarde geven aan alles?

Ik heb Oudschans Dentz natuurlijk nooit ontmoet, en van het bestuderen van zo'n verzameling leert men de man

ook niet echt kennen. Maar een eigen-schap juist wel: hij heeft zijn verzamelmanie willen inzetten voor zijn grote liefde. Zoals Jan Ploeger het verwoordde: zijn leven was steeds gericht op Groot Nederland, de geschiedenis van de Nederlandse stam en cultuur. Bij zijn begrafenis lag over de baar de Nederlandse vlag.

■ Bronnen: Collectie F. Oudschans Dentz, collectie NZAV, fotocollectie, bibliotheek (Zuid-Afrikahuis); Genealogie Tresoar Leeuwarden; J. Ploeger, 'Frederik Oudschans Dentz', *Jaarboek Maatschappij Letterkunde Leiden 1962*; J. Ploeger, 'Mnr Fred. Oudschans Dentz en sy eerste verblyf in ons land', *Hertzog Annale 1962*; *Neerlandia 1956, 1961*, *Nieuw West-Indische Gids 1961*

>>> Vervolg van pag. 119

'n ware openbaring van die ongelooflike gees van samewerking tussen wit en swart landbouers en die interafhanklikheid tussen landbouers en die res van die waardeketting om die vele uitdagings wat die landbou in die gesig staar, saam te oorkom. Kommersiële landbouers, kleinskaal-landbouers, bestaanslandbouers, tradisionele leiers, kommunale landbouers, investeerders, finansieringsinstellings, landboubesighede, diensverskaffers, beleidsmakers en tegniese landboukundiges het aktief aan die gesprekke deelgeneem, suksesstories gedeel en idees uitgeruil. Die volgende kritieke vraagstukke is in die proses aangespreek:

- Hoe bou ons vertrouensverhoudinge?
- Hoe herleef ons ondersteunende buurman- en vroueskop en mentor-skap?
- Hoe laat ons landbou in kommunale areas herleef?
- Hoe herstel ons verhoudinge in plaaslike gemeenskappe?

- Hoe skep ons 'n beter toekoms vir plaaswerkers?
- Hoe laat ons landbouproduksie herleef?
- Watter planne het ons vir restituisieplase en die vestiging van landbouers?
- Hoe ervaar swart landbouers dag-tot-dag boerdery en landbou?
- Watter finansieringsmodelle is beskikbaar?

Die antwoorde op dié vraagstukke, vind nou neerslag in die samestelling van 'n landbou-ontwikkelingsplan wat deur ASUF ontwikkel word. Dis die sambreelliggaam vir Agri SA, TLU, AFASA en NAFU. Hierdie vier organisasies het 'n gesamentlike onderneming geteken om saam te werk en om met oplossings na die tafel te kom. Die kersie op die koek is georganiseerde landbou se deelname aan die President se adviesraad en op vele ander regeringsterreine.

Beste praktyke

Dis op dié vlak wat landboueiers 'n reuse beïnvloedingstaak het, maar

ook 'n deurslaggewende rol het om te speel om die president en sy kabinet bloot te stel aan beste praktyke wat reeds uitgevoer word om die grondonregte van die verlede reg te stel, om swart boere suksesvol te vestig en om vir plaaswerkers 'n toekoms ten opsigte van eiendomsreg te verseker. Deur te praat, maar om ook daad by die woord te voeg, hierin lê die kruis! Die morele hoë grond!

■ Christo van der Rheede is adjunct-directeur van Agri SA. Een eerdere versie van dit artikel versheen op 24 oktober 2018 op *Netwerk24*.